

Наталія СТРЕЛЬБИЦЬКА

І ДІТ ДÈÒÀÒÈ ÁÍ ÅÐÄÀÒÈ×Í Î - Î Î È²ÒÈÈÈ ã Ñ

Проаналізовано розвиток енергетичної політики ЄС. Розкрито пріоритети енергетичної політики ЄС у майбутньому. Визначено перспективи енергетичної політики ЄС з урахуванням диверсифікації джерел постачання енергетичних ресурсів.

Development of EU energy policy is analysed in the article. Priorities of power policy of EU are exposed in the future. The prospects of power policy of EU taking into account diversification of sources of supply of power resources are determined.

Підвищення цін на світових ринках нафти та газу, дисбаланс між попитом та пропозицією, вичерпання запасів цих ресурсів та багато інших факторів зумовлюють постановку питання номер один – щодо гарантування національної енергетичної безпеки як у внутрішній, так і в зовнішній політиці кожної країни та інтеграційних об'єднань. Поряд із проблемою енергетичної безпеки, а саме в площині стабільних поставок, диверсифікації джерел та мереж постачання, зменшення частки імпортованих енергоносіїв тощо, гостро постає проблема зменшення викидів парникових газів. Зміни клімату змушують світову громадськість активно залучатись у розроблення технологій з виробництва енергоносіїв із відновлювальних та нетрадиційних джерел енергії і змінювати пріоритети у внутрішній та зовнішній енергетичній політиці.

Проблеми енергетичної безпеки ЄС проаналізовано в працях Дж. Андерсена, П. Ламберта, П. Лайсона, Н. Воропая, А. Шевцової, Л. Козленко та ін., а також у великій кількості публікацій в періодичних виданнях таких авторів, як І. Пашковська, М. Симонія, Дж. Шерр.

Мета цієї статті – дослідити енергетичну політику ЄС, її еволюцію та пріоритети. Отже, об'єктом нашого дослідження є енергетична політика ЄС, предметом – її практичні аспекти.

Близько 80% енергії в Європі виробляється шляхом спалювання видобувного палива (газу, нафти, вугілля). Згідно з прогнозами експертів до 2030 р. потреби ЄС в енергії зростуть більш ніж на 10%, а видобуток вугілля, газу, нафти скоротиться відповідно на 40, 60 та 70%. Таким чином, за даними Міжнародного енергетичного агентства залежність Європи від імпортного газу до 2030 р. зросте від 60% до 83% [1].

З метою гарантування енергетичної безпеки з 2000 р. в ЄС розроблено та в 2007 р. прийнято документ під назвою "Європейська енергетична політика". За його основу взято положення енергетичної стратегії з урахуванням пропозицій, наданих до підготовленого у березні 2006 р. документа Європейської Комісії "Зелена книга: стала, конкурентоспроможна та безпечна європейська енергетична стратегія".

Навіть у період фінансової кризи в ЄС було збільшено фінансування енергозберігаючих проєктів. У 2009 р. на це було виділено 9 млрд. євро (на 3 млрд. євро більше, ніж у 2008 р.), а в 2010 р. було заплановано витратити понад 10 млрд. євро.

Історично склалось так, що першими кроками на шляху вироблення енергетичної політики ЄС була поява двох відповідних документів: Угоди щодо сталі та вугілля (1952 р.) та Угоди про Євроатом (1957 р.). В них було визначено шляхи належного забезпечення енергетичними ресурсами потреб економіки об'єднаної Європи. У Мессинській декларації (1955 р.) пріоритетом спільної політики стало постачання достатньої кількості енергії за найменшою ціною.

Енергетична політика ЄС (рис. 1) базується на завданні 20/20, що означає зменшення до 2020 р. викидів парникових газів на 20%, підвищення енергоефективності на 20%, досягнення 20% частки відновлювальних джерел енергії в загальному енергоспоживанні та 10% частки у споживанні біопалива [2].

Як видно з рис. 1, відкриття енергетичного ринку ЄС вступило у третю фазу розвитку; система торгівлі викидами, регулювання розвитку відновлювальних джерел енергії та програма заходів з енергоефективності перебувають у другій фазі, в той час як національна програма з енергетичної ефективності – у процесі розробки.

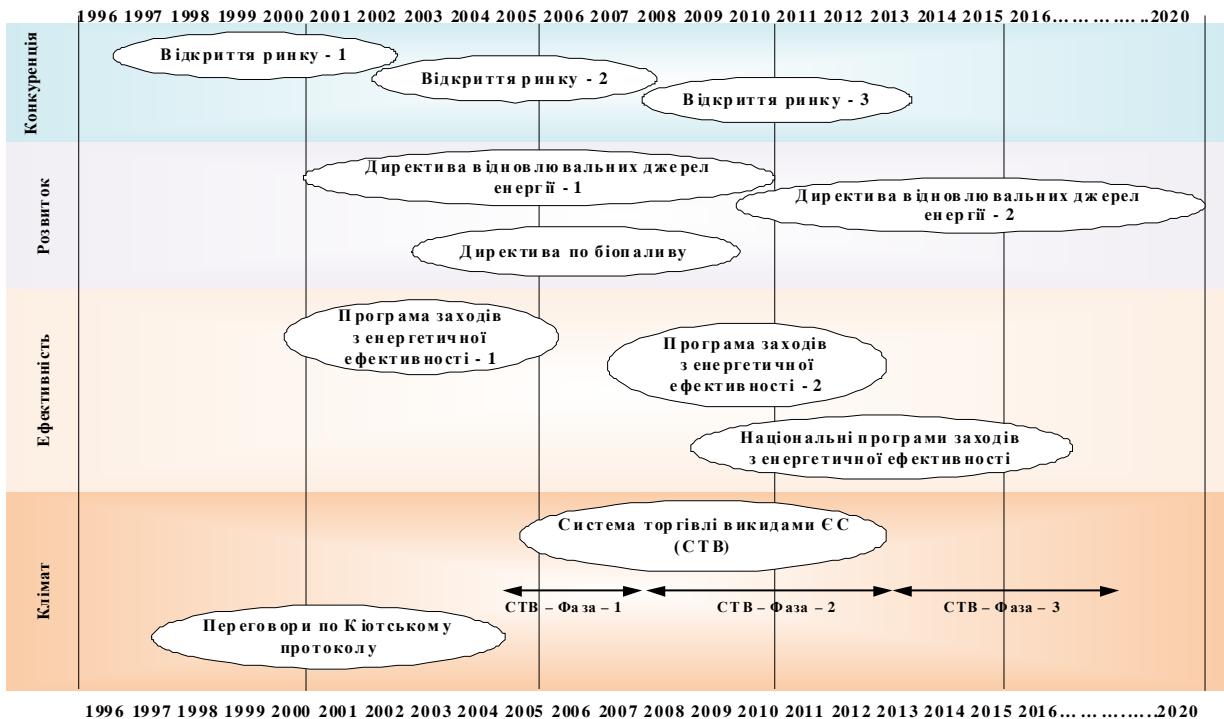

Рис. 1. Основні етапи розвитку енергетичної політики ЄС [3]

Загалом енергетична політика ЄС охоплює чотири великих блоки: внутрішній ринок; енергетична безпека та залежність від імпорту; енергетична ефективність; відновлювальні джерела енергії.

Енергетична політика ЄС щодо внутрішнього ринку полягає в удосконаленні безпеки постачання енергоносіїв, формуванні системи більш доступних енергетичних послуг, ширшого вибору для споживачів та економічної і екологічної інтеграції внутрішніх ринків. Внутрішній енергетичний ринок ЄС, зокрема ринок електроенергії та газу, регулюється двома директивами: 2003/54/ЄС та 2003/55/ЄС відповідно, які забезпечують конкуренцію на внутрішніх ринках країн-членів ЄС. Необхідність таких заходів пояснюється насамперед диференціацією цін, концентрацією учасників, обмеженням незалежності операторів та відмінністю у регулюванні в різних країнах ЄС.

Щодо енергетичної безпеки, то зростаюча залежність від імпортованого природного газу змушує ЄС вдосконалювати сполучення газопроводів, диверсифікувати джерела постачання та заміщувати природний газ біогазом й іншими видами палива.

У свою чергу, внаслідок нещодавніх цінових коливань на нафту в ЄС була розроблена Директива відновлювальних джерел енергії, основним завданням якої є просування біопалива як альтернативи нафтопродуктам.

Для підвищення енергоефективності в ЄС було прийнято ряд законів та директив, які дають змогу активізувати розвиток альтернативної енергетики і стимулювати енергозбереження. Перший документ було прийнято у 1986 р. Згідно з ним до 1995 р. країни ЄС мали зменшити споживання енергії на 20%. Однак через рекомендаційний характер цей документ проігнорували багато членів ЄС. У 2005 р. ЄС сформував директиву, яка зобов'язує всі країни-члени ЄС розробити національні плани щодо зменшення споживання енергії. Так, від 2008 р. до 2017 рр. кожна країна має забезпечити зменшення споживання енергії як мінімум на 1% за рік. Для цього проводиться політика стимулювання виробників із модернізації виробництва, зменшенню енерговитрат, скороченню викидів та випуску менш енергоємної продукції. При цьому уряди країн-членів ЄС штрафують за перевитрачання енергії й одночасно надають субсидії та пільгові кредити тим, хто впроваджує новітні технології.

Енергоефективність як складова енергетичної політики ЄС містить низку важливих завдань, а саме: підвищення енергоефективності, зменшення обсягу парникових викидів, гарантування енергетичної безпеки, зменшення вартості послуг в енергетиці для споживачів та підвищення економічної конкурентоспроможності. Саме енергоефективність посилює конкурентоспроможність європейської промисловості та зменшує залежність європейської інфраструктури від неочікуваних погодних змін та коливання цін на енергоносії.

Портфель програм з енергетичної ефективності охоплює локальний/регіональний, національний, груповий (ЄС) та міжнародний рівні. Цю сферу в ЄС регулює Директива з енергетичних послуг (The Energy Services Directive), яка вимагає від усіх країн-членів розроблення Плану дій з національної енергетичної ефективності (National Energy Efficiency Action Plan, NEEAP).

Євросоюз є світовим лідером із впровадження технологій, що працюють на відновлювальних джерелах енергії. Наявна Директива з відновлювальних джерел енергії ЄС (Renewables Directive) ставить за мету у 2010 р. виробляти 21% електроенергії з відновлювальних джерел. Цей документ дає змогу кожній країні-члену розробляти свої підходи та напрямки розвитку альтернативної енергетики відповідно до наявних ресурсів та умов щодо найбільш ефективної їх комбінації у різних секторах економіки [4].

Розвиток альтернативної енергетики підтримується за допомогою "зелених тарифів" на теплову та електроенергію. Для реалізації бізнесом проектів з відновлювальних джерел енергії в Європі запроваджена система "зелених сертифікатів". Виробники електроенергії з відновлювальних джерел отримують від уряду сертифікат, який можна обміняти на пільгу або продати. Покупцями цих сертифікатів виступають виробники енергії з традиційних джерел, які не змогли виконати покладені на них зобов'язання щодо зниження шкідливих викидів в атмосферу. Вони в свою чергу купують "зелені сертифікати" для уникнення штрафних санкцій. Схожа схема стимулювання застосовується і щодо населення. Однак при використанні енергії менше за норму вони отримують не сертифікати, а "білі жетони", які також можна обміняти на пільги чи продати сусідам. Крім цього, під інвестиції у нерухомість, які дадуть змогу зменшити втрати енергії чи вдруге використати тепло будівель, можна отримати пільгові кредити чи отримати компенсацію вартості збереженої енергії [5].

Першими кроками в ЄС щодо стимулювання енергоефективності було інформування населення про обсяги споживання енергії домашніми електроприладами. Для цього Євросоюз у 1992 р. видав директиву 92/75/ЕЕС, яка зобов'язує виробників техніки вказувати на ній відповідні дані. Перелік техніки й обладнання, який має містити таку інформацію, постійно розширюється. Так, планується внести певні вимоги до "режиму очікування" електроприладів.

Важливу роль в енергозбереженні ЄС відіграє й "енергетична паспортизація" будівель, яка дає змогу орендарям або покупцям будинків та офісів отримати інформацію про їхню характеристику (ізоляція, опалення, охолодження тощо) й розрахувати витрати на оплату електроенергії та опалення [6].

Як було зазначено, велика увага щодо енергоефективності та відновлювальних джерел енергії в енергетичній політиці ЄС пов'язана зі значною залежністю країн-членів від імпортих енергоносіїв, однак незважаючи на всі вжиті заходи, з 2000 по 2007 рр. залежність від них зросла на 6,3%.

На кінець 2009 р. сектор відновлювальної енергетики забезпечив більше 10% обсягів кінцевого споживання в ЄС, близько 550000 робочих місць та загальний товарообіг на 70 млрд. євро.

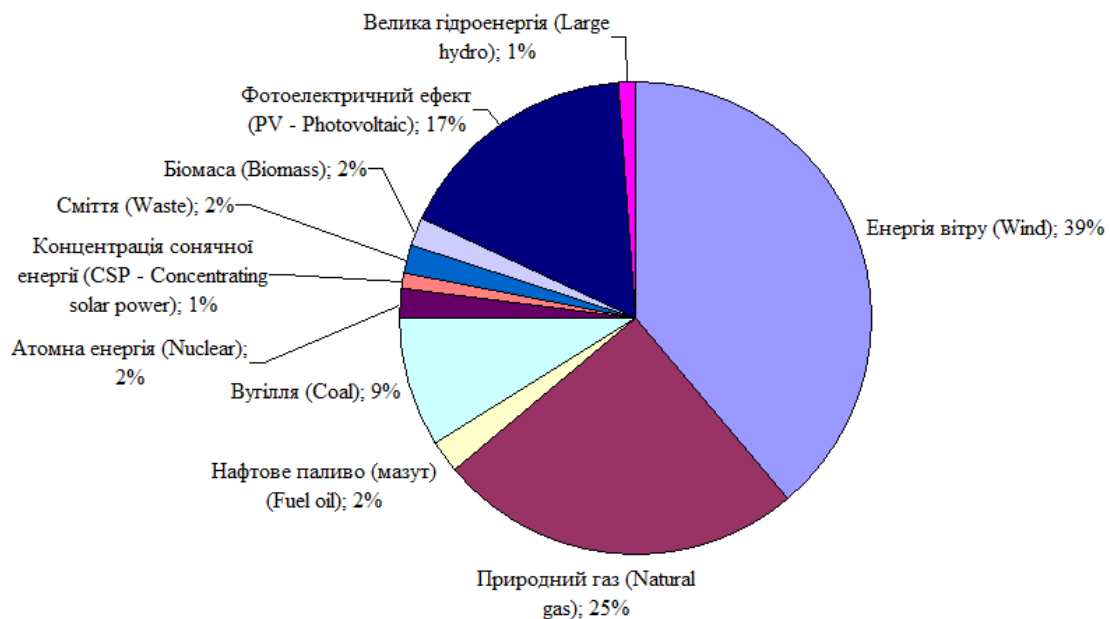

Рис. 2. Встановлені потужності відновлювальних і традиційних джерел енергії у 2009 р. [7]

У 2008 р. створені потужності відновлювальних джерел енергії в електроенергетиці становили 57% із загального обсягу 23,8 ГВт. Вже в 2009 р., як видно з рис. 2, цей показник сягнув 62%. Серед встановлених потужностей відновлювальних джерел енергії найбільшу частку займають енергія вітру та сонця.

Дослідивши та проранжувавши країни-члени ЄС за обсягами виробництва електроенергії з відновлювальних джерел, а саме гідроенергії, енергії вітру, біомаси, сонця та геотермальної, ми визначили 5 країн-лідерів. Сформована на рис. 3 матриця дає змогу побачити пріоритети в застосуванні відновлювальних джерел енергії у певних країнах ЄС. У матрицю внесено країни, які є лідерами у виробництві електроенергії з відновлювальних джерел енергії і використовують для цього більше одного відновлювального джерела. Відповідно до представленої матриці можна зробити висновок, що лише провідні країни-члени ЄС активно розвивають відновлювальні джерела енергії та їх диверсифікують.

Для гарантування своєї енергетичної безпеки ЄС розвиває спільну як внутрішню, так і зовнішню енергетичну політику. Російські науковці [8] зазначають, що основні мотиви єдиної зовнішньої енергетичної політики ЄС такі: відсутність значних запасів нафти, газу та вугілля в країнах-членах ЄС; зростання потреби в імпортних енергоносіях у зв'язку з розширенням Євросоюзу; прагнення ЄС впливати на умови постачання енергоносіїв (ціни чи обсяги) з третіх країн; загострення боротьби за енергоносії зі старими та новими світовими центрами енергоспоживання.

Відновлювальне джерело Країна	Гідроенергетика	Гідроенергетика (гідроакумуючі станції)	Вітер	Біомаса	Сонце	Геотермальна енергія
Швеція	v			v		
Австрія	v					v
Туреччина	v					v
Великобританія		v	v	v		
Іспанія		v	v		v	
Франція	v	v	v			
Німеччина		v	v	v	v	
Італія		v		v	v	v

Рис. 3. Матриця країн-членів ЄС за найбільшими обсягами виробництва електроенергії з відновлювальних джерел енергії та їхньої диверсифікації

Відповідно до внутрішньої та зовнішньої енергетичної політики ЄС диверсифікує постачання енергоносіїв. Так, для гарантування стабільного постачання газу ЄС-27 підтримує будівництво трьох газопроводів, два з яких споруджують в обхід території України (табл. 1) [9].

Необхідно наголосити на тому, що ЄС приділяє значну увагу розвитку новітніх технологій в енергетичній сфері. Так, експерти підкреслюють переломний етап у світовій енергетиці через появу економічно вигідних технологій із видобутку сланцевого газу. Спеціалісти прогнозують, що за допомогою сланцевого газу ЄС, який володіє 50% сланцевих запасів, зможе мінімізувати енергетичну залежність від РФ, що є пріоритетним в енергетичній політиці об'єднання [12].

Враховуючи вищезазначене, необхідно підсумувати таке.

1. Енергетична безпека Євросоюзу залежить від надійності постачань нафти і газу з РФ, тому налагодження стабільного постачання енергоносіїв на даний час є для нього пріоритетним. Виходячи з цього, ЄС найменше зацікавлений в появі нових газових конфліктів між Україною та РФ та розвитку політичної нестабільності в Україні. Внаслідок втрати довіри до України як надійного транзитера ЄС

Основні проекти ЄС щодо транспортування газу

Назва проекту	Nord Stream – Північний потік	South Stream – Південний потік	NABUCCO – Набуцко
Сполучення	РФ – ЄС	РФ – ЄС	Каспійський регіон, Близький Схід, Єгипет – ЄС
Потужність	55 мільйонів куб. м / рік	63 мільйонів куб. м / рік	31 бильйонів куб. м / рік
Учасники проекту	Газпром – 51% BASF/Wintershall – 20% E.ON Ruhrgas – 20% Gasunie – 9%	Газпром – 50% ENI – 50%	BOTAS – 16,67% BEH – 16,67% MOL – 16,67% OMV – 16,67% RWE – 16,67% Transgaz – 16,67%
Дата реалізації	1 лінія – 2011 р. 2 лінія – 2012 р.	2015 р.	2015 р.

формує короткострокову, середньострокову та довгострокову політику щодо постачань енергоносіїв з РФ. Короткострокова полягає в участі країн та компаній ЄС у модернізації ГТС України, середньострокова – в будівництві двох газопроводів – Південний, Північний потоки та Набуко, які проходять поза територією України, основною метою довгострокової енергетичної політики ЄС є розвиток новітніх технологій в енергетичній сфері.

2. Велику увагу Євросоюз приділяє диверсифікації джерел постачання нафти та газу.

3. Як зазначалось вище, політика щодо підвищення енергоефективності в країнах-членах ЄС доволі активна. Кожних три роки переглядаються досягнення у цій сфері. Так, до 2007 р. енергоефективність повинна була зрости мінімум на 9%, однак не всі країни змогли досягнути навіть цього рівня. В ЄС енергоефективність розглядають як можливість зменшення енергетичної залежності й шкідливих викидів у атмосферу, так і як необхідну умову для розвитку технологічних досягнень та економічної конкурентоспроможності європейських підприємств.

4. Ще більш грандіозними планами в ЄС є збільшення обсягів споживання електроенергії, отриманої з відновлювальних джерел енергії у загальному енергетичному споживанні. Однак необхідно брати до уваги те, що тривалий час людство будувало інфраструктуру, яка ґрунтувалась на споживанні саме нафти і газу. Це, зрозуміло, робить вартість споживання певних видів альтернативних енергоносіїв, наприклад біопалива, біогазу, невиправдано дорогим. На нашу думку, потрібно звернути увагу й на те, що ЄС дає змогу кожній країні-учаснику самостійно визначати, відповідно до наявних ресурсів та умов, пріоритети розвитку використання того чи іншого відновлювального джерела енергії. Ми вважаємо, що це потрібно взяти до уваги й Україні, але вже відповідно до її областей, тобто дати змогу кожному обласному центру визначити потенціал та напрямок розвитку альтернативної енергетики індивідуально, а не централізовано.

5. Іншим важливим моментом в енергетичній політиці ЄС є лібералізація внутрішнього енергетичного ринку. Успішна реалізація такої політики, на нашу думку, залежить як від готовності учасників ринку та споживачів, так і від наявності потужної законодавчої бази, яка зможе запобігати зловживанням на цьому ринку і карати за їхнє допущення, адже лібералізація ринків не завжди може привести до позитивного результату і яскравий приклад цього – наслідки лібералізації фінансових ринків.

Література

1. Рясной Д. Добровольно-принудительная экономия. / Д. Рясной, А. Набожняк // Актуальная тема. Деловая столица. – 2010. – № 9. – С. 2.
2. Eurostat. Overview and historical background. [Електронний ресурс] / European Union energy policy / Panorama of energy. Energy statistics to support EU policies and solutions: European Communities. – 2009. – 150 с. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001-EN.PDF

3. Eurostat. *Intoduction [Електронний ресурс] / European Union energy policy / Panorama of energy. Energy statistics to support EU policies and solutions: European Communities.* – 2009. – 150 p. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001-EN.PDF
4. Eurostat. *Renewable energy [Електронний ресурс] / European Union energy policy / Panorama of energy. Energy statistics to support EU policies and solutions: European Communities.* – 2009. – 150 p. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001-EN.PDF
5. Аксенова Н. Кнутом и пряником. Альтернативная энергетика не способна развиваться без господдержки / Н. Аксенова // *Актуальная тема. Деловая столица.* – 2010. – № 18–19. – С. 3.
6. Eurostat. *Towards an energy-efficient European economy [Електронний ресурс] / European Union energy policy / Panorama of energy. Energy statistics to support EU policies and solutions: European Communities.* – 2009. – 150 p. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001-EN.PDF
7. European Commission. Directorate-General for Energy and Transport (DG TREN). *Gross Inland Consumption 2007 [Електронний ресурс] / EU energy in figures 2010.* – Режим доступу : http://ec.europa.eu/energy/publications/statistics/statistics_en.htm
8. Пашковская И. Внешняя энергетическая политика Европейского Союза / И. Пашковская // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2009. – № 1. – С. 61–69.
9. *Energy focus [Електронний ресурс] / Europe's energy portal.* – Режим доступу : <http://www.energy.eu/#energy-focus>
10. *Газовые перспективы / Польская энергия // Корреспондент.* – 2010. – № 13. – С. 8.